

naukovoi konferentsii Kharkivskoho natsionalnoho universytetu Povitrianykh Syl imeni Ivana Kozheduba (m. Kharkiv, 15–16 kvitnia 2020 r.). Kharkiv. 128 s. [in Ukrainian].

Koltsova, O. S. (2008). Moralne vykhovannia v istorii pedahohichnoi nauky [Moral precepts in pedagogical documentation]. *Pedahohika, psykholohiia ta medykobiolo-hichni problemy fizychnoho vykhovannia ta sportu*. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-11/08koshps.pdf> (data zvernennia: 10.02.2024). [in Ukrainian].

Zharovska, O. P. (2015). Patriotychne vykhovannia studentiv v osvितno-vykhovnomu seredovyshchi pedahohichnoho universytetu [Patriotic education of students in the educational environment of a pedagogical university]: dys. kand. ped. nauk: 13.00.07. Vinnytsia: Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni M. Kotsiubynskoho. 290 s. [in Ukrainian].

Sahuichenko, V. V. (2020). Transformatsiia osvity: vyklyky ta ryzyky reformuvannia [Education transformation: challenges and risks of reform]: monohrafiia. Sumy: Universytetska knyha. 478 s. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 16.04.2024

УДК 37.091.4:37.017

DOI: 10.37026/2520-6427-2024-118-2-75-81

Тетяна ГАВЛІТІНА,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки
й освітніх інновацій
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-8878-2160
e-mail: gavlitina@ukr.net

Нагалія СОСЮК,

директор Обласного наукового ліцею в м. Рівне
Рівненської обласної ради,
заслужений учитель України,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0009-0007-0073-5049
e-mail: liceyror@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІДЕЇ АВТОРСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ ЕЛІТИ

Анотація. У дослідженні наголошується, що концепція виховання учнівської еліти передбачає дослідження важливості наряду новозмін у діяльності Обласного наукового ліцею в м. Рівне, який має враховувати різносторонні впливи на формування молоді еліти українців. Теоретико-методологічний аналіз категорії виховання учнівської еліти здійснюється, зважаючи на характеристики походження еліти загалом та елітності особистості зокрема. Доведено, що для забезпечення перспектив розвитку національного майбутнього України необхідні особистості, здатні адекватно оцінювати ситуацію, розуміють значення національного ідеалу, прагнуть виражати загальнонаціональні бажання, глибоко вірять у силу національної ідеї та у власний інтелектуальний потенціал. Правдиве усвідомлення себе і свого місця у світі, усвідомлення людської долі, устремління до правди як людського наближення до істини є умовою виведення України як держави у світ української елітою.

На думку авторів, важливою концептуальною ідеєю виховання учнівської еліти стало дослідження сутності елітної особистості. У зв'язку з цим

під елітністю ліцеїстів розуміється поєднання здібностей, таланту та інноваційності в умовах освіти наукового і національно світоглядного спрямування, розвиток таланту і потенційних здібностей, залучення до активної ціннісно орієнтованої діяльності, виховання значимих особистісних якостей завдяки поповненню й збагаченню науковими знаннями та компетентностями, розкриття здібностей і розвиток креативних навичок на основі розширення інформаційного простору, оперативної та довготривалої пам'яті, нового мислення тих, хто навчається, розкриття та нарощування потенціалу тих, хто розвивається, утвердження української ментальності тих, хто виховується.

Пошук концептуальних ідей формування учнівської еліти та підтримки лідерів молоді української освіти визначався на основі дослідження питань реалізації принципів сучасної освіти, змістового орієнтування базового компонента розвитку освіти наукового спрямування та єдності інтелектуального і розумового виховання майбутніх поколінь у науковому ліцеї. Моделювання авторської педагогічної виховання учнівської

еліти представлено як цілеспрямований системний процес формування і розвитку талановитих і креативних особистостей із високим рівнем інтелекту, почуттям патріотизму, силою волі та національним

духом.

Ключові слова: авторська педагогічна система, національна еліта, учнівська еліта, науково орієнтована освіта, сучасні освітні технології й методики.

Tetyana HAVLITINA,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Head of the Department
of Pedagogy and Educational Innovations
of Rivne Regional Institute
of Postgraduate Pedagogical Education,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0002-8878-2160
e-mail: gavlitina@ukr.net

Nataliia SOSIUK,
Principal of Rivne Regional Scientific Lyceum
Rivne Regional Council,
Honored teacher of Ukraine,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0009-0007-0073-5049
e-mail: liceyror@gmail.com

CONCEPTUAL IDEAS OF THE AUTHOR'S PEDAGOGICAL SYSTEM FOR EDUCATING STUDENT ELITES

Abstract. The concept of education of the student elite involves the study of the importance of the direction of new changes in the activities of the Regional Scientific Lyceum in Rivne, which should take into account the various influences on the formation of the young elite of Ukrainians. The theoretical and methodological analysis of the category of education of the student elite is carried out based on the characteristics of the origin of the elite in general and the elitism of the individual in particular. To ensure prospects for the development of Ukraine's national future, individuals who can assess the situation adequately, understand the national ideal, strive to express national wishes, and deeply believe in the power of the national idea and their intellectual potential. True awareness of oneself and one's place in the world, awareness of human destiny, and striving for the truth as a human approach to the fact conditions for bringing Ukraine as a state into the world by the Ukrainian elite.

An important conceptual idea of educating the student elite was the study of the essence of the elite personality. Eliteness of lyceum students is a combination of abilities, talent, and innovation in the conditions of education with a scientific and national outlook, development of talent and potential abilities, involvement of lyceum students in active value-oriented activities, education of significant personal qualities due to replenishment and enrichment with scientific knowledge and competences, disclosure of abilities and the development of creative skills due to the expansion of the information space, operational and long-term memory, as well as new thinking of those who study, revealing and increasing the potential of those who are developing, establishing the Ukrainian mentality of those who are brought up.

The search for conceptual ideas for the formation of the student elite and support for the leaders of young Ukrainian education was determined on the basis of research on the implementation of the principles of modern education, the content orientation of the basic component of the development of scientific education and the unity of intellectual and mental education of future generations in the scientific lyceum. Modeling the author's pedagogical education of the student elite acts as a purposeful systematic process of formation and development of talented and creative individuals with a high level of intelligence, a sense of patriotism, willpower, and national spirit.

Key words: author's pedagogical system, national elite, student elite, scientifically oriented education, modern educational technologies and methods.

Постановка проблеми. Розбудова української державності неможлива без формування почуття національної єдності українського суспільства, що має забезпечити перспективи розвитку України як європейської держави та майбутнього нації. У цьому контексті актуалізується проблема виховання інтелектуальної еліти, діяльність якої неабияк впливає на національно свідомі верстви населення, формуючи загальнонаціональну ідеологію, розбудовуючи демократичні засади української державності та примножуючи національні досягнення.

Для забезпечення перспектив розвитку національного майбутнього України необхідні особистості, які здатні адекватно оцінювати ситуацію, розуміють значення національного ідеалу, прагнуть виразити загальнонаціональні бажання, глибоко вірять у силу національної ідеї та у власний інтелектуальний потенціал.

Зважаючи на це, проблема формування національної еліти серед учнівської молоді особливо актуальна на сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства, адже саме на еліту покладено надзвичайно важливе завдання – бути провідниками нації та забезпечити поступ України у Європі та світі.

Успішна реалізація реформи Нової української школи значною мірою залежить від становлення нового покоління успішних молодих людей, які здатні достойно обороняти та відстоювати суверенітет і незалежність України, відбудувати її задля майбутнього життя в мирному суспільстві.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Підготовка майбутнього покоління українців залежить від урахування факторів виникнення еліти та дослідження її функцій, а також першочергового розуміння елітності особистості та еліти української нації.

Домінантні аспекти виховання еліти української нації досліджуються в сучасному світі низкою вчених, серед яких – Г. Пономарьова, А. Харківська, Л. Петриченко, О. Бабакіна, Я. Павлова, Є. Гарбара, О. Ставицький, В. Мірошніченко (Пономарьова та ін., 2021). Проте, питання виховання інтелектуальної учнівської еліти залишається малодослідженим.

Сучасні заклади освіти готують молоде покоління, випробуване війною, на едності інтелектуального і розумового розвитку, використанні практичного розуму цілеспрямованих учнів, реалізації завдань спеціалізованої освіти наукового спрямування.

Формувати молодих українців як українську еліту допомагає переймання досвіду моделювання авторських педагогічних систем та створення авторських шкіл у системі освіти України (І. Гавриш, Г. Матвеева, Р. Руда, С. Сушко та ін.). У зв'язку з цим І. Зязюн зазначає, що створення особистісно розвивальної ситуації є процесом авторським, який потребує вияву суб'єктивності, співавторства учителя й учня (Зязюн, 2009).

В умовах сучасного ринку освіти зростає значущість знання, а отже, в школі виникає необхідність пошуку нових практико орієнтованих методів навчання і виховання, спрямованих на розвиток особистості на основі науки для освіти, інтелектуальних цінностей і нового осмислення авторитету знань, навичок науково-дослідницької роботи і допрофесійної наукової діяльності в новій українській школі.

Кожен заклад освіти, кожен педагогічний працівник пропонує власний варіант проживання освітнього смислу та актуалізує особистісну позицію всіх учасників освітнього процесу. Сучасні технології і методики навчання, національного і патріотичного виховання та розумового й інтелектуального розвитку ліцеїстів моделюються у педагогічній системі закладу загальної середньої освіти Наталією Володимирівною Сосюк, директором Обласного наукового ліцею в м. Рівне Рівненської обласної ради, заслуженим учителем України, кавалером ордена княгині Ольги III ступеня, спільно з педагогічним колективом.

Метою статті є обґрунтування концептуальних ідей створення авторської педагогічної системи виховання учнівської еліти, сутність якої в умовах наукового ліцею наповнена завданнями і пріоритетами

формування учнівської еліти та характеризується реальними інтелектуальними, розумовими і креативними здібностями, ефектом інтелекту та творчості, національної й духовної енергетичності, суспільного та особистого інтересу зростаючої особистості у різних сферах освітньої, наукової та подальшої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створення концепції виховання учнівської еліти передбачає чітке розуміння важливості напряму новозмін у діяльності Обласного наукового ліцею в м. Рівне, що має враховувати різносторонні впливи на формування молоді еліти українців.

У пошуку концептуальних ідей виховання учнівської еліти досліджувалися відомі фактори виникнення еліти: активна керівна творча верхівка із формальних і неформальних лідерів (теорія еліт); політична влада (В. Парето, Р. Міхельс та ін.); технічний і технологічний розвиток (Дж. Берхнем); природна обдарованість людей, які становлять еліту (С. Дарлінгтон, Й. Шумпетер та ін.) тощо.

Інтелектуальна, духовна людина завжди відчуває потребу звертатися до визнаних витоків, авторитету чи принципу, якому добровільно служить. За таких умов важливою рисою еліти має бути вимогливість до себе та невечірнє бажання вдосконалюватися, що допомагає еліті стати взірцем для більшості людей та суспільства загалом. Розумінню цієї ідеї сприяє дослідження стратегічної, організаційної, соціально-моніторингової, інтегративної функцій еліт та інших питань еліти й елітності особистості.

У дослідженні нами враховувалася думка про те, що творення нації здійснюється активною групою цієї нації, на ґрунті культурних, моральних і політичних цінностей якої й формується нація. Суттєвим внеском до теорії еліт є обґрунтування еліти відповідно до потреб національного державотворення, зроблене свого часу Д. Донцовим (2016) та В. Липинським (1995).

Формування української національної еліти – одна з найболючіших проблем сьогодення. Ідеологічну трансформацію суспільства в Україні має провадити та верства, яка б поєднувала у собі інтелект, духовність, патріотизм, могла бути взірцем для загалу й повести його за собою. Сьогодні ми є свідками того, що доля нації залежить від багатьох чинників, але чи не найбільше – саме від еліти нації. Отож національна еліта – це найбільший скарб нації. І варто визнати: чим патріотичніша еліта і чим вона більша чисельно, тим сильніша нація, тим могутніша держава.

В умовах сьогодення інтелектуальна еліта накопичує, зберігає і поширює знання, традиції, етичні норми, дух нації. Вона має здатність генерувати цінності та норми, передавати знаннєві ресурси, створювати інновації. Істотними якостями інтелектуальної (духовної) еліти є рівень освіти, інноваційність мислення, професійний успіх і визнання, творчі здібності, креативність, мотивація діяльності тощо (Авер'янова, 2011).

Правдиве усвідомлення себе і свого місця у світі, усвідомлення людської долі, устремління до правди як людського наближення до істини є умовою виведення України як держави у світ українською елітою.

Роль еліти в суспільстві багатогранна. Українська

національна еліта є каталізатором консолідації нації. Це та елітарна меншість, що формує всезагальну думку про українців, є сьогодні, у досить нелегкий час, дороговказом для решти населення нашої держави. Українська національна еліта існує й, безумовно, буде існувати, хоча на сьогодні вона не настільки сильна як хотілося б, однак йде постійна боротьба за її існування. Нам залишається лише втілити в життя цей проєкт, який є особливо актуальним для молодого покоління в умовах сьогодення (Синяк, 2017).

В умовах сучасного ринку освіти зростає значущість знання, а тому в школі виникає необхідність пошуку нових практико орієнтованих методів навчання і виховання, спрямованих на розвиток особистості на основі науки для освіти, інтелектуальних цінностей і нового осмислення авторитету знань, навичок науково-дослідницької роботи та допрофесійної наукової діяльності в новій українській школі.

Становлення Обласного наукового ліцею в м. Рівне на основі формування і розвитку учнівської еліти відбувається під впливом змістових орієнтирів базового компонента розвитку спеціалізованої освіти наукового спрямування, пріоритетів освіти для науки та важливості підтримки лідерів молоді української науки, розкриття інтелектуального потенціалу учнівської молоді, виховання нового молодого покоління українців тощо. Розуміння сутнісної характеристики учнівської еліти збагачується сприйняттям поняття пасіонарної особистості як людини, яка має бажання і потенціал змінювати світ на краще, є агентом змін у суспільстві, ініціатором позитивних інновацій.

Саме поняття інтелекту досліджуємо з тих позицій, що інтелект є чи не єдиною здібністю людини, сукупністю її талантів, навичок і здібностей, умінням раціонально мислити, вирішувати задачі, розуміти соціальні норми, звичаї та цінності, аналізувати ситуації, вчитися на власному досвіді й давати собі раду з життєвими потребами.

У дослідженні враховуємо класичний підхід до поняття еліти на основі припущення Говарта Гарднера про те, що люди мають не тільки інтелектуальний потенціал, даний їм від народження, а й чимало різних видів інтелекту, як-от: лінгвістичний – словесний розум; логіко-математичний – числовий / розсудливий розум; просторовий інтелект – візуальний розум; тілесно-кінестетичний інтелект – тілесний розум; музичний інтелект – музичний розум; міжособистісний інтелект – комунікативний розум; внутрішньоособистісний інтелект – самодостатній розум; інтелект натураліста – розум природолюбця; екзистенційний інтелект – філософський розум. Досліджуємо триархічну теорію інтелекту психолога Роберта Стернберга, який виокремлює три фактори, що формують інтелект успіху: аналітичний інтелект – здібності, що відповідають за розв'язання задач; творчий інтелект – здатність орієнтуватися в нових ситуаціях завдяки нинішнім навичкам та набутому досвіду; практичний інтелект – уміння пристосовуватися до змінного довкілля. Зосереджуємось і на різновидах множинного інтелекту, тестах IQ, що засновані на здібностях і навичках особистості.

Формування інтелектуальної еліти нації – вчених,

дослідників, суспільних діячів, інноваторів-підприємців – є вагомим базовим компонентом розвитку освіти в Україні. Національний технопарк якості освіти спрямований на підтримку майбутніх лідерів світової науки та високих технологій (Hi-tech), упровадження STEM-освіти, оснащення відповідних лабораторій, підвищення статусу вчителя як професійної еліти нації, а також створення технопарків у дошкільній, загальній середній, професійній та вищій освіті (Національний технопарк з підвищення якості освіти, 2021).

В еліти нації насамперед слід розвивати практичні навички, професійні та особисті якості, створювати вільний простір для творчості, формувати науковий світогляд з якомога більш раннього віку. Також варто врахувати успішні приклади становлення української еліти з позицій внеску наукової еліти та Малої академії наук України у соціально-гуманітарному, туристсько-краєзнавчому та екологічному розвитку держави (Мацький, 2020).

На ефективність виховання учнівської еліти впливає гармонійний розвиток розуму старшокласника, що розкривається на основі емоційного інтелекту та являє собою групу ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій та емоцій оточуючих, а також те, що всебічний розвиток учнівської молоді спрямований на розкриття і використання потенційних можливостей особистості в усіх сферах її розвитку, передусім інтелектуального. Звертаємо увагу на орієнтири використання практичного розуму цілеспрямованого учня на прикладі практичної природоохоронної роботи (Вербицький, 2002).

Важливою концептуальною ідеєю виховання учнівської еліти стало дослідження сутності елітної особистості, яка характеризується розвитком таких соціально-значущих якостей, як: ентузіазм і наполегливість, креативність, стратегічне мислення, ерудиція, морально-духовні цінності, еколого орієнтована свідомість, соціальний та емоційний інтелект. Серед якостей, притаманних елітній особистості, також варто виокремити інтелектуальну, волюву, емоційну й мотиваційну цілеспрямованість, пізнання, самостійність, розвиток пам'яті та мислення, працьовитість, організованість, самодисциплінованість. В елітній особистості розвиваються моральні та естетичні уявлення, національні та духовні мотиви соціальної поведінки, цінності та ціннісні орієнтації на основі ознайомлення з новою культурою й іншими поведінковими стереотипами та життєвими, етнічними й ідейними поглядами.

У вихованні учнівської еліти можливо орієнтуватися на запровадження меритократичного підходу в освітньому процесі, важливим складником якого є оцінка особистості на підставі врахування її досягнень у співвідношенні до загального інтелекту, а також її інтелекту – до коефіцієнта розумового розвитку. За цих умов перевага у вихованні учнівської еліти має надаватися «принципу досягнень» над «принципом прописаності», сприйняття особистості учня має відбуватись як «людини, яка зробила себе сама», посилення особистого успіху має враховувати як владу над обставинами – свого життя або певної спільноти (Гавриш, Чихаріна, 2023).

Із методологічної точки зору цінними для

дослідження виховання учнівської еліти вважаємо думки Василя Сухомлинського про інтелектуальне виховання. Зокрема, видатний педагог стверджував, що чим більше інтелектуально зростає людина, тим сильніша в неї потреба пов'язувати знання із життям та активною громадською діяльністю.

Характерною особливістю інтелектуальних почуттів є те, що вони виникають під час самої інтелектуальної діяльності, що допоможе прогнозувати інтелектуально-ментальний простір учнівської еліти. Як зазначає професор Флінн Джеймс, у процесі дослідження маємо переконуватися, що наш інтелектуальний розвиток залишається в наших руках. Зважаючи на це, метою Концепції виховання в Обласному науковому ліцеї м. Рівне стало визначення шляхів, змісту, умов, механізмів і результатів проектування авторської педагогічної системи виховання учнівської еліти, що враховують походження поняття елітності особистості.

Елітність ліцеїстів – це поєднання здібностей, таланту та інноваційності в умовах освіти наукового і національно світоглядного спрямування, розвиток таланту і потенційних здібностей, залучення ліцеїстів до активної ціннісно орієнтованої діяльності, виховання значимих особистісних якостей завдяки поповненню й збагаченню науковими знаннями та компетентностями, розкриття здібностей і розвиток креативних навичок на основі розширення інформаційного простору, оперативної та довготривалої пам'яті, а також нового мислення тих, хто навчається, розкриття та нарощування потенціалу тих, хто розвивається, утвердження української ментальності тих, хто виховується.

Нові підходи до виховання інтелектуальної еліти в умовах Обласного наукового ліцею в м. Рівне у межах всеукраїнського експерименту, засновані на формуванні дослідницької компетентності та патріотизмі здобувачів освіти, відповідно детермінують необхідність якісних змін освітньо-розвивального середовища закладу як авторської педагогічної системи.

На побудову та функціонування авторської педагогічної системи виховання учнівської еліти впливають принципи сучасної освіти: людиноцентризм; забезпечення якості освіти; забезпечення рівного доступу до освіти; науковий характер освіти; різноманітність освіти; інтеграція з культурним розвитком; академічна доброчесність; академічна свобода; автономія закладів; сприяння навчанню впродовж життя та ін.

Освітні принципи дослідження узгоджуються із загальнопедагогічними принципами гуманізації та демократизації, цілісності та системності, наступності й неперервності, інтеграції науки і практики, прогностичності та інноваційності.

Реалізація завдань дослідження в Обласному науковому ліцеї м. Рівне базується на таких принципах:

- науковості освіти – розкриття причинно-наслідкових зв'язків, явищ, процесів, подій, включення в засоби навчання науково перевірених знань про об'єктивну наукову картину світу, закономірності розвитку природи, суспільства, культури, мислення, що відповідають сучасному рівневі розвитку науки та технологій;

- системності та послідовності – дотримання наступності у вивченні окремих тем і навчальних

дисциплін, ілюструючи природний зв'язок між ними, першочерговість експерименту й практики над теорією;

- доступності – добір методів і засобів навчання, виховання особистості відповідно до підвищення рівня всіх сфер її розвитку та перевищення рівня пізнавальних можливостей учнів, спонукання їх до напруження пізнавальних зусиль, долання посильних завдань, що сприятиме інтелектуальному розвитку;

- наукового світогляду – вирішення пізнавальних завдань, поєднаних практичними потребами людини та теоретичними потребами розвитку системи знань людства;

- свідомості та відповідальності – використання логічних операцій і позитивного, відповідального ставлення учнів до навчання й національного виховання, що сприятиме цілеспрямованому досягненню інтелектуального розвитку та національного зростання;

- ефективності – прояв пізнавальної та національно-соціальної активності суб'єктів освітнього процесу, вироблення в учнів умінь і навичок наукового пошуку, засвоєння ними способів наукової організації праці;

- особистісного підходу – повага до особистості у поєднанні з розумною вимогливістю до неї, спрямованість на взаємодію й особистісний розвиток учнів і вчителів, які стануть учасниками реалізації завдань експерименту всеукраїнського рівня;

- наступності й послідовності – дотримання взаємозв'язку, взаємозалежності й наступності у здійсненні підготовки суб'єктів освітнього процесу до прогнозування і проектування освітньої програми ліцею;

- добровільності – добровільна згода й усвідомлена участь у реалізації завдань експерименту всеукраїнського рівня;

- діагностичності – обов'язкове визначення й оцінювання результатів, установа ефективності експерименту, відповідності його потребам та запитам учасників освітнього процесу.

Концепція авторської педагогічної системи передбачає актуальність проблеми виховання учнівської еліти на основі патріотичних почуттів та визначає мету і цілі цілісного освітнього процесу формування учнівської еліти в площині навчально-дослідницької, науково-дослідницької діяльності та дослідницької активності й національної ініціативності.

Для уточнення розуміння поняття «учнівська еліта» враховуються пріоритети змістового орієнтування стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування, яким передбачено необхідність забезпечення розвитку дослідницької компетентності здобувачів освіти відповідно до їхніх інтересів і профілю навчання, формування в них цінностей та особистісних якостей, що забезпечують дослідницьку культуру, академічну доброчесність і готовність до дослідницької діяльності. Спеціалізована освіта наукового спрямування у Обласному науковому ліцеї передусім зорієнтована на формування в молодих патріотів національних цінностей, вимогливості до якості власних досліджень, дисциплінованості та продуктивності у навчально-дослідницькій та науково-дослідницькій діяльності.

Висновки. Отже, для виховання учнівської еліти в Обласному науковому ліцеї м. Рівне необхідно

забезпечувати цілеспрямований системний процес формування і розвитку талановитих і креативних особистостей, які мають організаційні здібності, харизму, високий рівень інтелекту, комунікаційні навички, а також є чесними, відповідальними, неупередженими молодими людьми, наділеними силою волі, особистим стержнем і міцним національним духом.

Концептуальні ідеї формування учнівської еліти та підтримка лідерів молодого української науки визначаються на основі необхідності відповідальності за результати власних досліджень та їхнього впливу на життя і здоров'я людей та довкілля, сміливості у відстоюванні власних думок та поглядів, здатності самостійно приймати раціональні рішення та висувати гіпотези, толерантного ставлення до критики, інших поглядів і думок, що має впливати на розкриття інтелектуального потенціалу учнівської молоді та виховання нового молодого покоління українців.

Перспективи подальших досліджень розглядаємо у перевірці створених науково-методичних і соціально-розвивальних умов для становлення інтелектуального молодого покоління в Обласному науковому ліцеї м. Рівне, що потребують прогнозного обґрунтування та експериментальної перевірки їхньої ефективності у процесі здійснення експерименту всеукраїнського рівня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Домінантні аспекти виховання еліти української нації: колективна монографія. (2021) / кол. авт.: Г. Ф. Пономарьова, А. А. Харківська, Л. О. Петриченко та ін.; Харківська гуманітарно-педагогічна академія; Національна академія Національної гвардії України; Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Харків: ФОП Панов А. М. 394 с.

Зязюн, І. (2009). Особистісно-авторська природа педагогічної майстерності. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: пол.-укр. журн.* Ченстохова; Київ, Вип. XI. С. 25–34. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/3514/1/%D0%B7%D1%8F%D0%B7%D1%8E%D0%BD5.pdf> (дата звернення: 22.03.2024).

Донцов, Д. (2016). Дух нашої давнини / упоряд., авт. передм. П. М. Мовчан. Київ: Просвіта. 264 с. (Серія «Бібліотека українського воїна»).

Липинський, В. (1995). Листи до братів-хліборобів. Київ – Філадельфія. С. 131.

Авер'янова, Н. (2011). Сучасна українська еліта: перспективи розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* № 15. С. 41–44. URL: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-15/Averjanova.pdf> (дата звернення: 12.04.2024).

Синяк, Я. В. (2017). Українська національна еліта: проблемні аспекти. *Міжкафедральний круглий стіл до Дня Соборності України.* Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. С. 98–101. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/20_01_2017/pdf/25.pdf (дата звернення: 12.04.2024).

Національний технопарк з підвищення якості освіти: трансформація системи, розбудова НУШ, якість і доступність. (2021). URL: <https://mon.gov.ua/>

[news/natsionalniy-tehnopark-z-pidvishchennya-yakosti-osviti-transformatsiya-sistemi-rozbudova-push-yakist-i-dostupnist](https://mon.gov.ua/news/natsionalniy-tehnopark-z-pidvishchennya-yakosti-osviti-transformatsiya-sistemi-rozbudova-push-yakist-i-dostupnist) (дата звернення: 19.04.2024).

Мачуський, В. В. (2020). VI Міжнародна науково-практична конференція «Наукова еліта у розвитку держав». *Вісник Національної академії педагогічних наук України.* № 2 (2). С. 1–5. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/88> (дата звернення: 22.03.2024).

Вербицький, В. В. (2002). Формування практичного розуму цілеспрямованого учня (з досвіду сталого розвитку позашкільної еколого-натуралістичної освіти): монографія. Київ: Деміур. С. 197.

Гавриш, І. В., Чихаріна, К. І. (2023). Інтелектуальна еліта нації як рушійна сила розвитку країни. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. для студ., аспірантів, докторантів, молод. учених (м. Харків, 18 трав. 2023 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди та ін.; редкол.: Ю. Д. Бойчук (гол. ред.) та ін. Харків.* С 114–116.

REFERENCES

Dominantni aspekty vykhovannia elity ukrainiskoi natsii [Dominant aspects of education of the Ukrainian nation elite]: kolektyvna monohrafiia. (2021) / kol. avt.: H. F. Ponomarova, A. A. Kharkivska, L. O. Petrychenko ta in.; Kharkivska humanitarno-pedahohichna akademiia; Natsionalna akademiia Natsionalnoi hvardii Ukrainy; Natsionalna akademiia Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy imeni Bohdana Khmelnytskoho. Kharkiv: FOP Panov A. M. 394 s. [in Ukrainian].

Ziaziun, I. (2009). Osobystisno-avtorska pryroda pedahohichnoi maisternosti [The personally authorial nature of pedagogical mastery]. *Profesiina osvita: pedahohika i psykhohohiia: pol.-ukr. zhurn.* Chentokhova; Kyiv. Vyp. XI. S. 25–34. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/3514/1/%D0%B7%D1%8F%D0%B7%D1%8E%D0%BD5.pdf> (data zvernennia: 22.03.2024). [in Ukrainian].

Dontsov, D. (2016). Dukh nashoi davnyny [The spirit of our antiquity] / uporiad., avt. peredm. P. M. Movchan. Kyiv: Prosvita. 264 s. (Seriiia «Biblioteka ukrainskoho voina»). [in Ukrainian].

Lypynskiy, V. (1995). Lysty do brativ-khliborobiv [Letters to bread-making brothers]. Kyiv – Filadelfiia. S. 131. [in Ukrainian].

Averianova, N. (2011). Suchasna ukrainska elita: perspektivy rozvytku [Modern Ukrainian elite: development prospects]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka.* № 15. S. 41–44. URL: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-15/Averjanova.pdf> (data zvernennia: 12.04.2024). [in Ukrainian].

Syniak, Ya. V. (2017). Ukrainska natsionalna elita: problemni aspekty [Ukrainian national elite: problematic aspects]. *Mizhkafedralnyi kruhlyi stil do Dnia Sobornosti Ukrainy.* Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. S. 98–101. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/20_01_2017/pdf/25.pdf (data zvernennia: 12.04.2024). [in Ukrainian].

Natsionalnyi tehnopark z pidvishchennia yakosti osvity: transformatsiia systemy, rozbudova NUSh, yakist i dostupnist [The national technology park for improving

the quality of education: the transformation of the system, the development of a New Ukrainian School, quality and accessibility]. (2021). URL: <https://mon.gov.ua/news/natsionalniy-tekhnopark-z-pidvishchennya-yakosti-osviti-transformatsiya-sistemi-rozbudova-nush-yakist-i-dostupnist> (data zvernennia: 19.04.2024). [in Ukrainian].

Machuskiy, V. V. (2020). VI Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia «Naukova elita u rozvytku derzhav» [VI International scientific and practical conference «Scientific elite in the development of states»]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*. № 2 (2). S. 1–5. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/88> (data zvernennia 22.03.2024). [in Ukrainian].

Verbytskyi, V. V. (2002). Formuvannia praktychnoho

rozumu tsilespriamovanoho uchnia (z dosvidu staloho rozvytku pozashkilnoi ekoloho-naturalistychnoi osvity) [The formation of the practical mind of a purposeful student (from the experience of sustainable development of out-of-school ecological and naturalistic education)]: monohrafiia. Kyiv: Demiur. S. 197. [in Ukrainian].

Havrysh, I. V., Chykharina, K. I. (2023). Intelktualna elita natsii yak rushiina syla rozvytku krainy [The intellectual elite of the nation as the driving force of the country's development]. *Nauka ta osvita v doslidszhenniakh molodykh uchenykh: materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. dlia stud., aspirantiv, doktorantiv, molod. uchenykh* (m. Kharkiv, 18 trav. 2023 r.) / Kharkiv. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody; redkol.: Yu. D. Boichuk (hol. red.) ta in. Kharkiv. S. 114–116. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 14.05.2024

УДК 37.091.212:37.017.4]:17.023.32(477)
DOI: 10.37026/2520-6427-2024-118-2-81-85

Нагалія ДАВИДЮК,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та інклюзивної освіти,
методист лабораторії національного виховання
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
Рівне, Україна
ORCID: 0009-0002-6085-8511
e-mail: dnyu@ukr.net

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН НА ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Анотація. У статті аналізується зміст дефініцій «ідентичність», «національна ідентичність», їхні істотні ознаки та зв'язок із розвитком духовної безпеки української нації.

Акцентовується увага на тому, що суспільні зміни впливають на формування ідентичності громадян. На основі аналізу наукових джерел, законодавчих документів обґрунтовується важливість розвитку національної ідентичності у єдності з громадянською. Виокремлюються чинники, що мали негативний вплив на формування національної ідентичності, засоби, які використовувалися з метою насадження чужих цінностей в Україні. Наголошується, що результати соціологічного дослідження, які передбачають характеристику окремих параметрів ідентичності,

дозволяють означити основні зміни, що відбулися в ідентичності громадян України. Окреслюються теоретичні підходи, ідеї, тенденції, які додають розуміння щодо особливостей формування української національної ідентичності в сучасних умовах, причин та наслідків зовнішнього втручання, важливості напруження механізмів протидії та захисту, що вкрай необхідно сьогодні для системи освіти як одного із суб'єктів формування української національної ідентичності в дітей та молоді.

Ключові слова: ідентичність, національна та громадянська ідентичність, формування національної ідентичності, чинники негативного впливу на формування національної ідентичності громадян, соціальні зміни, безпека української нації, здобувачі освіти.